

Stinas

artiklar 25

INNEHÅLL

- 3 Olof Kiörning
- 4-5 Elias Sehlstedt
- 6-7 Lars Landgren
- 8-9 Kanot
- 10-13 Orgel, piano, flygel
- 14-17 Bowling
- 18-24 Sveriges stift
- 25 Sveriges största älvar
- 26-30 Sågverkssamhällen i Västernorrlands län
- 31 Konstitutionell monarki
- 32-35 Sveriges flagga

Olof Kiörning

Född: 1704-08-31 i Attmar, Sundsvall

Död: 1778-06-11 i Säbrå, Härnösand

Tid som biskop: 1746-1778

1713 Studerade i Härnösand

1721 Studerade i Uppsala

1729-02-22 Rektor vid Fransyska Skolan i Stockholm

1731-06-14 Primus bland 85 vid Magisterpromotionen

1732-01-30 Prästvigd i Uppsala

1732-01-31 Komminister vid Fransyska Skolan

1737-11-22 Pastor ibid

1737 Doctorales in Theologia Honores i Helmstedt, Tyskland

1742-11-13 Pastor i S:t Jacobs och Johannis Församlingar, Stockholm

1746-03-10 Utnämnd till superintendent i Härnösand

1773-1887 Biskop i Härnösands stift

Den nu nedlagda Kiörningsskolan i Härnösand namngavs efter honom.

Elias Sehlstedt

Född 8 december 1808 i Härnösand, död 22 juni 1874 i Stockholm, svensk lyriker.

Sehlstedts poesi började bli bekanta redan under hans gymnasieid och *den skämtsamma broschyren Byxorna* på 14 sidor gavs ut 1832.

Efter gymnasiet kom Sehlstedt 1829 till Uppsala som juridikstuderande (som han av ekonomiska skäl fick avbryta en tid efter faderns död), men under denna tid hade han skrivit och Upsala-Korrespondentens utgivare, Emanuel Bruzelius, hade tyckt att de var bra och tagit med dem. 12 stycken sattes in 1832 och de flesta av dem gavs samma år ut i Stockholm av författaren i ett

litet dikthäfte, "Norrlandsblommor". Efter de avbrutna studierna arbetade Sehlstedt några år som informator, bl. a. hos cynikern J. J. von Scheven på Siggesta, vilket han uttrycker sina erfarenheter av i dikten *Hvad är en informator?*, innan han 1836 började på Tullverket.

Under en vistelse på Kummelnäs i Velamsund träffade Elias sin blivande hustru Anna Ulrika Augusta Ekman. De vigdes den 28 augusti 1843 i Hedvig Eleonora kyrka i Stockholm. Paret fick två barn, Fanny Ulrika Elisabet och Gustaf Helmer August.

Sehlstedt arbetade 1852-1869 som tullinspektör vid Sandhamn utanför Stockholm. Innan han kom till Sandhamn var han från 1836 stationerad vid tullen i Mem och Hornstull. Under sina år i Sandhamn skildrade han skärgården med den egna upplevelsens skärpa och ofta hade hans verk en satirisk underton. I samband med att han skulle lämna sin tjänst på Sandhamn fattades beslutet att dra in den optiska telegrafan på Telegrafholmen.

Sina sista fem år tillbringade Sehlstedt i det forna Franska världshuset på Djurgården i Stockholm. Han är begravd på Norra begravningsplatsen i Stockholm.

Konstnären

Elias Sehlstedt var även konstnär och målade gärna i olja.

Många gästande sjöfarare blev ägare av en tavla målad från tullhuset i Sandhamn till ett pris av 50 rdr (riksdaler). I Auktionskamrarna säljs de idag för flera tusen kronor.

Sehlstedt är representerad vid Nordiska museet.

August Strindberg möter...

I *Huruledes jag fann Sehlstedt* från 1874 skildrar August Strindberg en sommarsägling med tulljakt från Dalarö till Sandhamn och ger en mycket sympatisk bild av den lite skygge och åldrade Sehlstedt. Strindberg som kom till Sandhamn i 20-årsåldern, några sommandagar 1869 och 1870, återvände hösten 1873 för att utbilda sig till telegrafist och blev då nära vän med Ossian Ekbohrn som var Sehlstedts efterträdare som tullinspektör.

Carl Larsson illustrerar...

Carl Larsson kom till Sandhamn 1890 för att göra illustrationer till "Elias Sehlstedts Sånger och Visor", en introduktion av författaren och ett urval av hans sånger och visor som utkom 2 år senare.

Sehlstedtsvägen ligger på Murberget och ledde till gamla DollarStore.

Lars Landgren

Född 14 april 1810 i Gundbo by, Östervåla socken, Västmanlands län, död 30 mars 1888 i Härnösand.

Svensk biskop och teologisk författare.

Biografi

Landgren blev 1827 student vid Uppsala universitet och 1833 filosofie magister. Han tog 1838 teologie kandidatexamen och förordnades 1839 till rektor vid skolan i Hudiksvall. 1842 blev Landgren kyrkoherde i Delsbo pastorat i Uppsala stift, 1845 kontraktsprost, 1860 teologie doktor och 1876 biskop i Härnösands stift. Landgren var ledamot av prästståndet vid riksdagarna 1856-1858 och 1862-1863, tillhörde 1867-1868 riksdagens första kammare och var med på kyrkomötena 1868 (som ombud för Uppsala stift) samt 1878 och 1883 (som självskriven ledamot). Han blev hedersledamot av Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1878 samt var ledamot av Kungliga vetenskapsakademien 1884 och Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab i Köpenhamn.

Han var en mycket flitig skriftställare. Bland Landgrens teologiska arbeten kan nämnas:

Grunddragen till läran om dopet (1855; 2:a upplagan 1859),

Grunddragen till läran om kyrkan (1856; 2:a upplagan 1874),

Grunddragen till läran om helgelsen (1861),

Grunddragen till läran om Gud (1865) och *Grunddragen till läran om rättfärdiggörelsen* (1869).

Åt missionen ägnade han ett stort verk, *Översikt av de protestantiska missionernas uppkomst och närvarande tillstånd* (4 band, 1871-72).

Strödda predikningar och tal utgavs 1888-1889 i 2 delar efter hans död. En hel del småskrifter och biskopliga uttalanden i skrift ägnade han åt sektväsendet, folkundervisningen, sociala och sedliga förhållanden.

De viktigaste av dithörande mindre alster rörande folkuppfostran är hans avhandling *Brännvinskriget* (i "Läsning för hemmet" 1874), *Midsommardagen i Gammelsträng eller Allmogen och folkskolan* (1870),

Folkskolan och kristendomen samma år.

Dit kan även räknas hans dialog på delsbomålet i slutet av *Upprättning till en grammatik för Delsbomålet* (1882; 2:a upplagan 1870) och det 1859 av honom grundade Hälsinglands fornminnessällskap den förnämsta frukten av hans oförtrutna intresse för fornsed och fornminnen. Genom att ställa lokaler i Säbrå biskopsgård till förfogande fick han landstinget att grunda ett småskoleseminarium 1877.

På Landgrens initiativ bildades 1880 Västernorrlands läns museisällskap, i dag Västernorrlands museum.

Landgrens mäktiga och kantiga personlighet satte djupa märken varhelst han verkade.

Ingen svensk kyrkoman under 1800-talet visade som Landgren, hur själavården inte kan isolera sig, utan, om den fattar sin uppgift tillräckligt konkret och grundligt, kommer i beröring med alla områden av folklivet och bildningen.

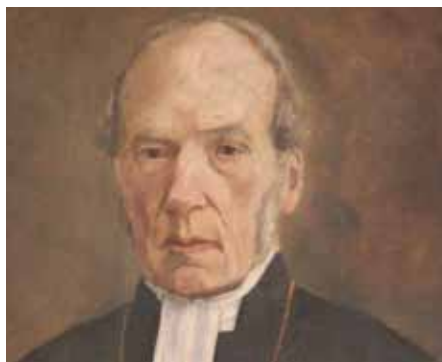
Familj

Landgren var gift 2 gånger, med en hälsingestinta och en stockholmstjej. Alla barnen dog tidigt.

Övrigt

Högstadieskolan Landgrenskolan i Härnösand är uppkallad efter honom.

Den svenska långfilmen *Lång-Lasse i Delsbo* från 1949 skildrar hans liv och gärning.

Kanot

Kanot är ett samlingsnamn för olika mindre, smala vattenfarkoster som vanligen drivs framåt med hjälp av muskelkraft och paddel, men även segel finns på vissa typer. En kanot är en farkost som är spetsig i båda ändarna. Kanoten kan antingen vara helt öppen utan däck eller ha ett däck med en eller flera sittbrunnar.

Ordet kanot är ursprungligen karibiskt, canoa, och betyder båt. Ordet används i svenskan om flera olika varianter.

Historik

Kanotens ursprung finns i stort sett överallt där det bott människor. Byggnadssättet och materialet varierar efter regioner.

Karibiens kanoter heter *pirog*. De består av en urholkad trädstock och liknar de stockbåtar som var vanliga även i Europa ännu in i modern tid.

De nordamerikanska indianernas kanoter är i Sverige kända som *kanadensare*. De var ursprungligen klädda med näver eller skinn, men senare spändes en kanvas (segelduk) på en träkonstruktion. Dagens industriellt tillverkade kanadensare byggs i fanér (trä), aluminium eller plast.

De arktiska kanoterna heter *kajak* och är till skillnad från kanadensarna alltid täckta, med bara en liten öppning för paddlaren. De arktiska kajakerna består av ett tunt skelett av ben från

t. ex. val, eller en trästomme från drivved. På äldre kajaker är skrovet klätt med sälskinn eller senare med kanvasduk. Senare har man börjat bygga av plywood eller tunna träribbor som limmas och spikas ihop. Moderna, industriellt byggda kajaker görs i glasfiber eller polyeten. De är populära i Europa.

En särskild typ är faltkajaken vars stomme byggs i trä eller aluminium och med ett skinn av kanvas, gummiduk eller syntetmaterial.

Britten John MacGregor utvecklade under 1850- och 1860-talen en kanottyp med inspiration både från traditionella kanadensare och kajaker. De kunde både seglas och paddlas. *Segelkanoterna* utvecklades i Storbritannien och USA under de närmaste årtiondena.

I Sverige, närmare bestämt i Föreningen för Kanot-Idrott som grundades år 1900, renodlades olika typer av segel- och paddelkanoter. Både den första renodlade tävlingskajaken och den svenska typen av segelkanot skapades här. Även den klassiska skärgårdskanoten skapades här av konstruktören Sven Thorell.

I Tyskland utvecklades i början av 1900-talet faltbåten, en hopfällbar kanottyp som till dimensionerna byggde på MacGregors konstruktioner.

De vanligaste materialen var gummiduk, kanvas och trä.

Efterhand har även smidigare modeller, faltkajaker, utvecklats.

Från 1970-talet introducerades kanoter inspirerade av grönländska kajakförebilder, men byggda i glasfiber eller plast.

Moderna kanoter

En modern kanot brukar ha ett skrov av glasfiberarmerad polyesterplast eller av s.k. bakad fanér, lager av fanér lagda omlott i lim.

Kajaker paddlas med en dubbel-paddel, övriga kanotyper med en enkelpaddel.

Kanotfamiljer, övriga

Det finns även *utriggare*.

Utriggare har en ponton för att stabilisera den i dess bredd, den egentliga utriggaren monteras parallellt med huvudskrovet. Utriggaren kan bestå av en långsmal ponton eller formad kropp av trä. Utriggare har använts av olika folkslag världen över för farkoster som seglas eller paddlas såsom i Indonesien, Polynesien, Stilla havet. Utriggare kallas även de ”armar” man kan se på amerikanska fiskebåtar. I dessa hänger tyngder som sänks ner i vattnet och man får då en bättre stabilitet i båten.

Utriggare kan även vara ett beslag för årorna i en roddbåt för tävlingsrodd.

Drakbåtar som blivit populära genom tävlingar är också kanoter, liksom stand-up paddleboards (SUP) samt freestyle- och forspaddlingskanoter.

Du som paddlat kanot för nöjes skull och vill börja tävla ska veta att tävlingskanoterna är mer som ett rör med hål i, rund. D.v.s. bra mycket svårare att hålla balansen i.

KÄLLA: Wikipedia

Det engelska namnet på kanotypen kanadensare är canadian canoe, kanadensisk kanot.

Kajak

Drakbåt

Orgel, piano, flygel

Orgel

Orgel (piporgel för att särskilja från andra orgelinstrument) är ett blåsinstrument med pipor ordnade i stämmor och med mekanisk lufttillförsel.

Det spelas från en eller flera klaviaturer och är alltså även ett tangentinstrument.

Orgeln är det största av alla musikinstrument.

Orgeln blev vanlig inom kyrkan i Västeuropa och fanns i de flesta stora katedraler på 1200-talet.

Instrumentet blev också en del av framstegen inom musik, arkitektur och teknologi.

På medeltiden (år 476-1500) fanns dock små bärbara orglar, som kallades portativ. I dag nyttillverkas portativ i liten skala.

Under medeltiden gjordes mycket av den tekniska utveckling som ligger till grund för orgelns dynamik och klang.

En person som spelar orgel kallas organist.

Orglar finns oftast i kyrkor, men i större konsertsalar kan det stå en konsertorgel – dock ganska få i Sverige.

Det finns även orglar på musikhögskolor och liknande (Kapellsbergs musikskola/Musiklinjen Kapellsberg har haft åtminstone en orgelelev, som idag är kyrkomusiker. Men som hade sina orgellektioner i domkyrkan) och ett varuhus kan ha en orgel.

Det har funnits små orglar som heminstrument hos rika.

På stumfilmens tid hade man biograforglar i större biografier.

Förutom klaviaturen har orgeln även flera pedaler och luckor som man kan öppna så mycket man vill för att få rätt ljud.

Piano

Pianot (eller pianoforte) är ett klaverinstrument.

Utformning

Pianots ton åstadkoms av att en hammare slår an strängen.

Anslagsmekanismen är mycket avancerad – när man trycker på en tangent på ett vanligt hemmapiano rör sig cirka 31 olika delar – och möjliggör kontroll av tonstyrkan via anslaget på tangenterna – därav namnet pianoforte, som antyder att man kan spela både svagt (piano) och starkt (forte). Ett piano har normalt 88 tangenter; 52 vita grundtoner och 36 svarta halvtoner (7 $\frac{1}{3}$ oktaver).

När man behöver skilja mellan ett litet stående hemmapiano och den ursprungliga och mekaniskt bättre stora piano-typen, som man föredrar som konsertinstrument, kallas det stående pianot kammarpiano; det liggande kallas flygel (se nästa artikel).

Ett pianino är ett mindre kammarpiano (-ino är en italiensk förminskningsform, så namnet betyder "litet piano"). Ett piano från omkring

Wolfgang Amadeus Mozarts eller Ludwig van Beethovens tid (mitten av 1700-talet) skiljer sig så mycket från dagens att man nästan kan tala om 2 olika instrument. Vill man därför skilja ut den äldre pianotypen, kan man kalla den hammarklaver (efter tyskans alternativa namn "Hammerklavier").

Ett digitalpiano är ett helelektroniskt instrument med fullt pianoklaviatur (88 tangenter), som efterliknar klangen av ett akustiskt piano och även efterliknar tangenternas tyngd. Digitalpianot ska inte sammanblandas med ett elpiano, som är en familj av äldre elektromekaniska klaverinstrument vars klang inte är särskilt lik ett akustiskt piano.

Historia

1709 konstruerade Bartolomeo Cristofori i Florens, Italien, en spelmekanik där en läderklädd hammare slog an mot strängen när man tryckte ner tangenten). Genom att slå med varierande kraft kunde man påverka tonstyrkan.

Tonen var stark, så att den bar ut i stora rum och man kunde spela starkt eller svagt, mjukt eller hårt efter önskan.

Piano betyder svagt och forte starkt på musikspråket italienska. Numera används bara den kortare formen i Sverige.

På italienska säger man fortfarande "pianoforte", på tyska helt enkelt "Klavier".

Ett extralågt piano har ofta också kortare klaviatur, d.v.s. färre toner, än ett fullstort.

Johann Sebastian Bach intresserade sig tidigt för den nya uppfinningen och skrev för instrumentet sitt berömda verk *Das wohltemperierte Klavier* (2 band, 1722-1723).

Han stod även i nära kontakt med Gottfried Silbermann som bidrog till att sprida pianot och förbättra dess konstruktion.

Pianot hade under den första hälften av 1700-talet haft en ofta ackompanjerande roll och mindre utpräglad roll som soloinstrument. Flera tonsättare bidrog dock från mitten av 1700-talet till att höja pianots och klavermusikens status.

I fråga om Mozarts pianomusik är det först om hans senare pianokonsert vi säkert kan säga att de är för piano.

Förutom tangenterna har pianot även pedaler, som används för att göra toner svagare (vänstra pedalen)

och med lägre klang (högra pedalen).

Johann Andreas Stein uppfann i slutet av 1700-talet den s. k. tyska eller wienermekaniken, där hammaren inte sitter på en särskild list utan är direkt förankrad i tangenterna.

1823 uppfann Sébastien Érard repetitionsmekaniken som innebar att hammaren flera gånger kunde slås mot strängen, utan att tangenterna varje gång måste släppas.

Från ungefär den här tiden började man också bygga pianona allt tyngre och kraftigare, med allt tjockare strängar och kraftigare hammare, samtidigt som den äldre träramen ersattes med en gjutjärnsram. Det moderna pianot var färdigutvecklat cirka 1860.

Intresset för det privata pianospelandet, i hemmen, tog fart i början av 1800-talet. Vanligt var mindre pianostycken, ofta enkla som folk kunde spela och framföra privat. Exempel på detta går att hitta i musik av bl. a. Beethoven, Schubert, Mendelssohn, Chopin, Schumann, Brahms, Grieg.

Flygel

Flygel (av tyska Flügel ”vinge”) har ett klaver lika som pianinots eller kammarpianots, men har liggande strängar och mekanik.

Anslaget har en något annorlunda känsla jämfört med pianinots då mekaniken rör sig uppåt och nedåt och faller tillbaka av sin egen vikt.

På pianinot måste en fjädringsanordning göra samma arbete, eftersom hammarna står upp och slår strängarna liggande. Det gör att flygelns anslag blir mycket känsligare, mera lättnyanserat och får större dynamik och det är därför man föredrar den som konsertinstrument. Vanligtvis är flygeln också tonstarkare och rikare i klangen än pianinot, eftersom resonansbotten (botten ljudet studsar på och kommer ut som eko) är större (dock inte på en s. k. dvärgflygel) och ljudet klingar ut betydligt friare både genom ljudlådan och genom den reglerbara öppningen upp till. Även flygeln har pedaler, med samma funktioner som pianots.

Moderna flyglar har oftast liksom pianon 88 tangenter.

Det finns modeller med extra omfång i basregistret. I Sverige har det tillverkats flyglar med bl. a. enkelt ställbar resonansbotten.

Bowling

Bowling är en form av kägelsport där spelaren med hjälp av ett bowlingklot ska valta 10 uppställda käglor, som är placerade i en triangel i slutet av en avlång bana. Kloten är vanligen tillverkad av hårdplast, medan banans underlag brukar vara tillverkat av trä och laminat. Kägloerna är oftast av hård lönn men kan också vara gjorda av hårdplast.

Spelet härstammar ur kägelspelet.

Idag finns det cirka 250 bowlinghallar i Sverige med totalt cirka 2 500 banor. I USA finns drygt 5 000 bowlinghallar med sammanlagt över 110 000 banor.

I Sverige finns det drygt 30 000 aktiva utövare. VM spelas numera vartannat år. VM 2003 i Malaysia var det sista VM så långt som damer och herrar spelade tillsammans. Efter det har damerna spelat i Danmark 2005, Mexiko 2007 och USA 2009.

Herrarnas VM har spelats i 2006 Sydkorea och 2008 Thailand, 2010 spelades det i München, Tyskland, 2012 Las Vegas USA. Fr. o. m. 2013 spelar återigen damer och herrar tillsammans.

Historia

Bowlingen har sitt ursprung i kägelspelet som fördes till USA med invandrare från Nederländerna och Tyskland.

Spel med 10 käglor ställda i triangel, på engelska "ten pin bowling" före-

kom åtminstone redan på 1820-talet även om "nine pin bowling" med 9 käglor ställda i fyrkant förblev den vanligaste typen. P.g.a. utbredd vadslagning förbjöds bowling med 10 käglor i Connecticut. Det innebar att den tillåtna formen med 9 käglor i stället drog till sig popularitet och på 1850-talet började det konstrueras inomhusbanor.

Man gjorde 1875 ett första försök att standardisera reglerna men det dröjde till 1895 när American Bowling Congress (ABC) bildades innan spelet slutgiltigt fick fasta regler.

Bowlingens popularitet har sedan fortsatt att öka, särskilt sedan automatiska kugel-resningsmaskiner infördes på 1950-talet.

Det Amerikanska bowlingförbundet bildades 1901 och 1926 International Bowling Association (IBA). 1923-1936 arrangerades 5 VM. IBA ersattes som internationellt organ för bowlingen 1952 av Fédération Internationale des Quilleurs FIQ, och i dess regi anordnades ett första VM 1956, från 1963 har VM hållits vart 5:e år. 1962 anordnades det första EM:et, de hålls sedan 1965 vart 4:e år.

1958 bildades Professional Bowlers Association of America (PBA) som tillsammans med ABC organiserar herrbowlingen i USA.

Damernas professionella bowling organiseras i stället av Womens Professional Bowlers Association of America (WPBA).

Bowlingen i Sverige

Den första bowlinghallen i Sverige invigdes den 10 oktober 1909 på Hotell Regina i Stockholm.

Kort därefter bildades de första bowlingföreningarna, Reginaklubben af 09 (RK 09), Kägelklubben Record och AIK:s bowlingsektion.

Svenska Bowlingförbundet bildades 1930, blev 1936 medlem i Riksidrottsförbundet och 1952 i FIQ.

Det första SM:et arrangerades 1931 i bowlinghallen på Otterhall i Göteborg.

Poängberäkning

Spellet består av serier om 10-12 uppställningar. Vid varje uppställning har spelaren 2 försök att välta alla käglor. Lyckas spelaren vid första försöket kallas det strike (X) och vid andra försöket spärr (spare; /). Under uppställning 10 finns 3 rutor, vilket innebär att spelaren kan få 3 strikar, en spärr följd av annat slag, eller ett misslyckat försök att välta de 10 kägloren på 2 slag.

Vid 2 misslyckade försök att välta samtliga käglor räknas poängen enkelt ihop. Det finns vissa fördelar med att slå spärr eller strike:

Vid spärr räknas nästa uppställnings första slags poäng med i det slagets poäng. En spärr vid seriens första uppställning, följt av 9 nedslagna käglor, ger 19 poäng under uppställning 1. Vid en strike räknas de 2 nästföljande slagen in i poängen.

Om de 3 första slagen blir 9/spärr; strike; 8/miss, får man alltså följande poäng: 20, 38, 46.

Om man efter första slaget i en uppställning får kvar minst 2 käglor med ett mellanrum emellan sig har man fått ett så kallat hål (split; O; _). Om den första kägla (1) fortfarande står räknas detta dock inte som ett hål.

En ”perfekt serie”, 12 strikar ger maximala 300 poäng.

Förste svenske mannen att slå en perfekt serie blev Albert Nummelin den 11 mars 1928 och den första svenska kvinnan blev Maja Thuveesson den 24 januari 1956.

Matchspel

Liga-, serie-, och turneringsspel kan spelas på lite olika sätt.

I seriespel är 8-manna vanligt. Då spelar båda lagen med 8 spelare och har möjlighet till en avbytare.

Avbytare får ofta möjligheten att värma upp på en bana bredvid de 8 som används till matchen. Om en hall har färre än 8 banor, spelas matchen i två starter, där 4 spelare ur varje lag tar första starten och resterande den andra starten.

Hallspel

Vissa bowlinghallar anordnar egna spelturneringar för både lag och individuella. Ofta brukar det vara kompisar som spelar i lag som tävlar mot andra lag.

Dessa spel är utanför det ordinarie seriespelet. För många bowlinghallar har det varit en plantskola att få fram nya licensierade spelare.

Material

Nytt material, i form av klot, ban-underlag, skor m.m. utvecklas ständigt och gör att sporten blir lättare. Eller snarare mer avancerad.

Klot

På avancerade bowlingklot består utsidan av uretanplast, som ger möjligheten till att skruva klotet mer.

Kloten borrar efter spelarens hand, och kan justeras före borrning beroende på hur spelaren vill att klotet ska rulla/svänga (skruva) och om det skall vara aggressivt, eller mjukt. Enklare klot består av polyester precis som spärrbollar, d.v.s. polyesterklot är gjorda för att rulla rakt utan sväng.

Ett bowlingklot får väga upp till 7 257 gram. Ett klot har som standard 3 borrade hål - klot utan tumhål börjar bli alltmer populärt - som (om det gäller privatklot) anpassas efter spelaren. Ett bowlingklot får ha högst 11 hål, ett för varje finger, ett ventilationshål till varje finger samt ett "milli"-hål som man testat klotets hårdhet med.

Käglor

Käglorna består av en kärna i hårt lönnträ med ett ytterhölje av plast. Det finns även godkända käglor helt i plast.

En kägla ska väga 1 417-1 644 gram. Den ska vara 381 millimeter hög och ha en bottendiameter på 5 millimeter. Där käglan är som bredast är måttet 121,1 mm. Käglorna är oftast vita med två röda streck. På engelska även kallat "keggle".

Banor

En vanlig bowlingbana är 19,2 meter lång från övertrampslinje och till bakkant av banan.

Från övertrampslinje till den första käglan är det 18,2 meter. En bowlingbana oljas för att öka banornas livslängd.

Oljan minskar slitaget genom att minska friktionen mellan bana och klot. Man använder sig av olika oljeprofiler, d.v.s. man lägger ut oljan på olika sätt för att kloten ska få olika skruv vilket ger variation i spelet.

Längden på oljan varierar mellan 28 och 49 fot. Banorna är nuförtiden oftast tillverkade av laminat, men träbanor förekommer fortfarande i många hallar.

På sidan av banan finns det två bomrännor som fångar upp klotet om det kommer utanför banan.

Fritidsspel

Bowling spelas både som sport och bara för nöjes skull.

Andra spelvarianter:

Seriespel i nationella eller regionala ligor. 8 spelare spelar 4 serier.

Dessa 8 delas in i 2-manna lag som möter ett annat 2-manna lag. I varje av de 4 serierna spelar 2-manna lagen om var sin poäng, totalt 4 i varje serie + 1 poäng för det laget som hade högst slagning i den serien.

Detta gör att matchpoängen kan se ut så här: serie 1 (2-3), serie 2 (1-4), serie 3 (3-2), serie 4 (2-3)= 8-12 och vinst för bortalaget. Varje lag kan också ha en reserv som kan bytas in efter varje fullföljd serie om en spelare spelar dåligt.

Strumpbowling - Spel i strumplästen, vilket ger sämre balans än med skor

Minibowling eller minusbowling -

Målet är att få så lite poäng som möjligt, poängen räknas tvärtom.

T. ex. om du får strike eller spärr räknas poängen som vanligt (strike: 10 poäng + nästa två slag. Spärr: 10 poäng + nästa slag). Minsta poäng du kan få i minibowling är 20 poäng per serie

Baker - Ett lagspel med 3 eller fler personer som turas om att spela en hel ruta alltså både första och andra slag.

Mix - Istället för att räkna poäng individuellt så turas man om att slå varje slag (så att en person får slå någon annans spärrslag)

Virtuell bowling

Hard Rock Cafe i Göteborg var först i Sverige 2004 med virtuell bowling. Spelaren använder ett normalt bowlingklot men kägglorna är virtuella på en datoranimerad skärm.

Det finns många bowlingdatorspel.

Varianter

I östra Nordamerika finns varianterna duckpin och candlepin, med mindre kägglor och klot och 3 kast per uppställning. Dessa former är avsevärt svårare än ”vanlig” bowling, en perfekt serie på 300 poäng har officiellt aldrig uppnåtts.

Strike House Lundby i Göteborg var 2022 först i Sverige med duckpin.

Svenska kyrkans stift

KÄLLA: Wikipedia, svenskakyrkan.se, häften från domkyrkan, tt.se

Svenska kyrkan har 13 stift.

Uppsala stift

(som jag tillhörde under mina första 23 år)

Uppsala stift omfattar hela Uppsala och Gävleborgs län samt delar av Stockholms län. Fram till 1973 hette stiftet Uppsala ärkestift. I Uppsala stift finns en ärkebiskop och sedan 1990 ytterligare en biskop.

Ärkebiskopen av Uppsala är ordförande för stiftets domkapitel samt har Uppsala kontrakt (i kontrakten är kontraktsprosten chef) som pastoralt område. Biskopen i Uppsala stift är vice ordförande i domkapitlet, ordförande i stiftsstyrelsen samt har ett pastoralt område bestående av stiftets övriga kontrakt. Vissa biskopliga ämbetsuppgifter i stiftet, t. ex. att viga präster och diakoner, ska enligt Kyrkoordningen (7 kap. 3 §) ”utföras av ärkebiskopen eller, efter uppdrag från ärkebiskopen, av biskopen i Uppsala stift”.

Historia

Uppsala stift grundades 1164 i och med inrättandet av en ärkebiskop för Sverige som alltså placerades i Uppsala.

Före 1164 var Sigtuna sätet för biskopen i Uppland.

Domkyrkan var då den som nu kallas Gamla Uppsala kyrka. 1273 flyttades ärkebiskopens säte lite söderut till nuvarande plats som alltså övertog namnet Uppsala. Uppsala domkyrka började byggas detta år och den invigdes 1435.

Stiftet omfattade från början alla nordliga svenska landskap, samt det norska Jämtland. 1647 bildades Härnösands stift.

Ärkebiskopen

Uppsala stift är säte för Svenska kyrkans ärkebiskop. Sedan 2022 är Martin Modéus ärkebiskop. Han efterträdde ärkebiskop Antje Jackelén.

Anders Wejryd var biskop här innan han var ärkebiskop 2006-2014

Ärkebiskopsbostaden ligger intill Uppsala domkyrka.

Ärkebiskopen har ett särskilt ansvar för Svenska kyrkan nationellt.

Biskopen i Uppsala stift

1990 inrättade Svenska kyrkan ett ytterligare biskopsämbete. Biskopen i Uppsala skulle avlasta ärkebiskopen och enbart vara biskop över stiftet. Sedan 2019 är Karin Johannesson biskop. Hon efterträdde biskop Ragnar Persenius och blev därmed den 3:e som har haft detta ämbete.

Kontrakt

Uppsala kontrakt

Upplands södra kontrakt

Upplands västra kontrakt

Upplands norra kontrakt

Gästriklands kontrakt

Hälsinglands södra kontrakt

Hälsinglands norra kontrakt

Linköpings stift

Omfattar Östergötlands län, nordöstra delen av Jönköpings län och norra delen av Kalmar län och landskapen Östergötland och norra Småland.

Stiftet omfattar 6 kontrakt uppdelade i 100 församlingar (2018) och 30 pastorat. Har rang direkt efter ärkestiftet Uppsala. Biskopen i Linköpings stift har säte i Linköpings domkyrka. Från den 15 januari 2023 är Marika Markovits stiftets 65:e biskop.

Skara stift

Sveriges äldsta, grundat under Olof Skötkonung på 1000-talet. Den förste biskopen, Thurgot, omnämns år 1014, så stiftet firade sitt 1000-årsjubileum 2014.

Stiftet hade då 11 kontrakt, 43 pastorat och 119 församlingar.

Skara stift i dag

I dag omfattar stiftet fyra Skaraborgs län (även inklusive de nuvarande delarna av Jönköpings län) samt Vänerhärad, Bjärke härad, Kullings härad, Gäsene härad, Vedens härad, Ås härad och Redvägs härad ur före detta

Älvsborgs län samt större delen av Mo härad i det tidigare ej utvidgade Jönköpings län. Denna del av Mo härad var detta härads ursprungliga medeltida geografiska utsträckning innan några ytterligare socknar lades till på 1800-talet.

Denna indelning, där stora delar av fyra Älvsborgs län (västgötadeln samt Katrinedal i Dalsland) hör till Skara stift, gör att även Borås, Trollhättan och Vänersborg ingår i stiftet, vilka inte låg i Skaraborgs län.

1971 övergick också Södra Råda församling i Värmland till stiftet från Karlstads stift.

Den 1 januari 2010 återfördes även Rommele pastorat i Trollhättans kommun och Åsundens pastorat i Ulricehamns kommun till stiftet, efter 390 års samhörighet med Göteborgs stift och tidigare superintendentia. Sedan den 1 januari 2018 återgick även Kinnarumma pastorat till Skara stift.

Strängnäs stift

Bildades cirka år 1100.

Stiftet grundades av Sankt Eskil, en missionär som gett sitt namn till Eskilstuna och fått en gymnasieskola där uppkallad efter sig.

Eskil mördades under sin verksamhet i Strängnäs, vilket gjorde att stiftet efter hans död flyttades dit.

Strängnäs blev därmed rörelsens andliga stiftsstad med domkyrkan i sitt centrum. 2021 hade stiftet 8 kon-

trakt, 10 pastorat (med sammanlagt 33 församlingar) och 39 församlingar (2021).

Strängnäs stift omfattar i dag delar av landskapen Närke, Södermanland och Västmanland. Johan Dalman är sedan 2015 stiftets biskop.

Kontrakt

Domprosteriet
Oppunda och Villättinge kontrakt
Nyköpings kontrakt
Södertälje kontrakt
Rekarne kontrakt
Norra Närke kontrakt
Södra Närke kontrakt
Nynäs kontrakt

Västerås stift

Omfattar landskapen Västmanland och Dalarna (förutom Hamradelen av Los-Hamra församling i Orsa finnmark som tillhör Uppsala stift) samt några församlingar i Uppland. Biskopssätet omnämns 1103.

2014 hade stiftet 8 kontrakt, 44 pastorat och 76 församlingar.

Mikael Mogren är stiftets biskop sedan 2015.

Kontrakt

Domprosteriet
Södra Västmanlands kontrakt
Bergslagens kontrakt
Västerbergslagens kontrakt
Norra Dalarnas kontrakt
Tuna kontrakt
Falu-Nedansiljans kontrakt
Norra Västmanlands kontrakt

Växjö stift

Senaste biskop Fredrik Modéus (nu ärkebiskop)

Antal kontrakt 7 (2019)

Antal pastorat 56 (2019)

Antal församlingar 171 (2019)

Stiftet omfattar huvuddelen av Småland – utom församlingarna i Västerviks, Vimmerby, Hulfsfreds, Eksjö, Aneby och Tranås kommuner, Misterhults församling i norra Oskarshamns kommun samt Norra Solberga-Flisby församling i Nässjö kommun, som alla tillhör Linköpings stift. Norra Mo församling i Jönköpings kommun tillhör Skara stift. I Växjö stift ingår även landskapet Öland. 2019 hade stiftet 7 kontrakt, 56 pastorat och 171 församlingar.

Växjö stift bildades senast 1170.

Efter reformationen lades andra delar av Småland till stiftet och i början av 1600-talet även Tveta och Vista härad. Fram till 1915 bildade de delar av Växjö nuvarande stift som då låg i Kalmar län ett eget stift, Kalmar stift. Kalmar domkyrka har fortfarande en domkyrkas rang.

Kontrakt

Växjö domkyrkokontrakt
Allbo-Sunnerbo kontrakt
Södra Vätterbygdens kontrakt
Östbo-Västbo kontrakt
Njudung-Östra Värends kontrakt
Kalmar-Ölands kontrakt
Stranda-Möre kontrakt

Lunds stift

(tidigare ärkebiskop Antje Jackelén från Tyskland kom från en tjänst som biskop här)

Stiftet består av 16 kontrakt, 29 pastorat och 166 församlingar (2017). Av dessa församlingar är en icke-territoriell, Karlskrona amiralitetsförsamling. Lund är stiftsstad och Lunds domkyrka stiftskyrka.

Historia

Stiftet bildades år 1060 genom delning av Roskilde stift. Samtidigt blev också Dalby strax intill Lund huvudort i ett eget stift. Till biskop över Lund sattes engelsmannen Henrik och som biskop över Dalby tysken Eginio. Avgränsningarna mellan de två stiftet är inte kända. Blekinge verkar inte ha varit en del av Lunds stift förrän under 1200-talet enligt bland andra Knytlingesagan och *Necrologium Lundense*. År 1066 uppgick Dalby i Lunds stift i samband med biskop Henriks död.

Under perioden 1231–1645 sammanföll områdesgränser med Lunds stift. Därefter övergick Halland till Göteborgs stift och Bornholm 1660 till Själlands stift, medan Lunds stift fortsatt kom att omfatta Skåne och Blekinge. Detta som anpassningar till de nya riksgränserna. Området har under vissa perioder av medeltiden varit förenat under ett förparterna gemensamt ting på Lerbäckshög i Lund, ett av de tre huvudting i Danmark där man under medeltiden bland annat valde sina

kungar. Senare delades tingets uppgifter upp på de olika landsdelarna. Det första riktigt säkra beviset för att Blekinge var danskt är år 1231, då detta omnämns i Kung Valdemars jordebok. Redan på 1060-talet kristnades landskapet av biskop Eginio från Dalby. Adam av Bremen skriver dock i 4:e bokens 14:e kapitel: ”Men om vi vänder tillbaka till det baltiska havets mynning i norr, möter vi först nordmännen, därefter skjuter det danska landskapet Skåne fram, och öster därom bebor götarna ett vidsträckt område upp till Birka”. I fjärde bokens sjunde kapitel skriver Adam följande: ”Skåne är den yttersta delen av Danmark och utgör en halvö”.

Vid denna tidpunkt låg hela Skandinavien under ärkebiskopen i Hamburg–Bremen och ingick i Hamburg–Bremens kyrkoprovins. Kyrkan i de olika länderna i Skandinavien konkurrerade alltså inte med varandra, utan de samarbetade. I *Necrologium Lundense* (där de olika böckerna är skrivna under 1100-talet och första halvan av 1200-talet) nämns inte på något ställe Blekinge, orter i dåtidens Blekinge eller personer som bor i eller kommer från Blekinge (inte ens i samband med upptagandet av kyrkliga skatter). Några författare har dragit slutsatsen att Blekinge inte har kunnat komma under Lunds stift förrän under 1230-talet. Redan före stiftets formella upprättande fanns dock två biskopar över Skåne, omtalade i de medeltida källorna: Gotebald och Bernhard.

Ärkestift

År 1104 blev Lunds stift ärkestift över kyrkan i de tre nordiska rikena som då alltså bildade en kyrkoprovins, Lunds kyrkoprovins. Bakgrunden till detta var att kung Erik Ejegod, som var son till Sven Estridsson, hos påven Paschalis II i Rom personligen, i samband med en pilgrimsfärd till Jerusalem, hade utverkat att de tre nordiska rikena fick bilda en kyrkoprovins under ett nordiskt ärkebiskopsdöme. Detta var en tanke som väckts redan av Erik Ejegods far Sven Estridsson. Kung Erik Ejegod var klart påvevänlig och så var även Erik Ejegods hustru drottning Bodils brorson Ascer.

Att Erik Ejegod mötte sådant tillmötesgående hos påven berodde på att påven låg i konflikt med de tyska kejsarna, som blandade sig i kyrkans angelägenheter. Ärkebiskoparna i Hamburg-Bremen tog parti för kejsaren, och påven kände sig därvid åsidosatt. För Paschalis II kom därför Erik Ejegods framställan högst lägligt. Genom att upprätta ett ärkebiskopsäte i Lund kunde påven kringskära den hamburg-bremiske ärkebiskopens myndighet. Konflikten mellan kejsare och påve kom att biläggas först 1122 i och med konkordatet i Worms.

Påven gav bekräftelse på gärningen att "föra en ärkestol norr om Saxlands märken". Kort efter Erik Ejegods död på Cypern fick biskop Ascer år 1104, genom en särskild påvlig beskickning mottaga palliet (eller pallium), det vill säga den vita, med

sex svarta kors prydda krage, som sedan flera hundra år var ärkebiskoparnas tecken såsom ledare för en kyrkoprovins, vävd av ull från heliga lamm i ett kloster i Rom.

Kyrkoprovinsen delas

Lund som säte för en nordisk kyrkoprovins bestod till år 1152, då Norge fick egen ärkebiskop och kyrkoprovins, se Nidaros stift. År 1164 blev Uppsala ärkebiskopssäte över Sverige. Dock fortsatte Lunds ärkebiskop att vara även Sveriges primas, vilket innebar att den svenske ärkebiskopen skulle lyda under Lunds ärkebiskop och ingå i dennes kyrkoprovins.

Det hela hade sin bakgrund i att ärkebiskop Eskil, sedan påven brutit loss Norge från ärkestiftet, begivit sig till Rom för att bevaka sina intressen. Eskil ville att Sverige skulle fortsätta att höra till Lunds kyrkoprovins, varvid påven i en kompromiss lät Eskil bli primas.

Att Norge hade avstyckats år 1154 hade i sin tur sin grund i att påven och den tysk-romerske kejsaren låg i fejd med varandra. Det fanns risk att kejsaren åter skulle dra in det lundsiska ärkestiftet under Hamburg-Bremen. Genom att dela upp det stora Lunds ärkestift i tre delar gjordes det mera oåtkomligt för Hamburg-Bremen.

Från 1537 bar stiftets överhuvud titeln superintendent, men återfick år 1611 biskopstiteln. 1645 skildes Halland och 1660 Bornholm från stiftet; 1678–1680 tillhörde östra Blekinge

Kalmar stift. Numera omfattar
Lunds stift Blekinge samt Skåne län.

Kontrakt

Lunds kontrakt
Torna och Bara kontrakt
Skytts och Vemmenhögs kontrakt
Ljunits, Herrestads, Färs och Österlens
kontrakt
Frosta-Rönnebergs kontrakt
Luggude-Åsbo kontrakt
Helsingborgs kontrakt
Bjäre-Kulla kontrakt
Göinge kontrakt
Villands och Gärdss kontrakt
Blekinge kontrakt
Malmö kontrakt

Göteborgs stift

Inrättades 1665. Det omfattar geografiskt landskapen Bohuslän och Halland samt de södra och västra delarna av Västergötland. Därmed sträcker det sig från Laholm i söder till Strömstad i norr.

2018 hade stiftet 10 kontrakt, 39 pastorat och 30 församlingar som inte ingår i pastorat.

Biskop sedan mars 2018 är Susanne Rappmann, som företräddes av Per Eckerdal. Hon är stiftets första kvinnliga biskop.

Historia

Vid tiden för Göteborgs grundläggning ville man knyta de mest avlägsna församlingarna i Skara stift närmare myndigheten i den nya staden.

Därför inrättades Göteborgs superintendentia 1620, till vilken lades Askims, Sävedals, Kinds, Marks, Ale, Flundre, Vättle, Bollebygds, Mo och Östra Hisings härader, av vilka Mo härad dock snart återgick till Skara stift. Eftersom till superintendentian också tillfördes Hallands län (1646) och större delen av Bohuslän (1658), ansågs denna bli för omfattande och då superintendenten 1665 skulle tillsättas, förvandlades denna till ett biskopsdöme. Det nya stiftet som var det åttonde i storlek i landet, utökades 1693 med Norrviken i Bohuslän, som tidigare tillhört Karlstads superintendentia och omfattade då Göteborgs och Bohus län, Flundre, Ale, Vättle, Bollebygds, Marks och Kinds härader av Älvsborgs län, Hallands län samt Hishults sockendel av Kristianstads län. Stadens första kyrkoherde blev magister Sylvester Johannis Phrygius, som utnämndes den 26 juli 1619 och den 26 april 1620 fick konfirmationsbrev som superintendent. Phrygius kvarstod i sitt ämbete till sin död 1628.

Superintendenter därefter blev Andreas Johannis Prytz (1629–1647) och Ericus Brunnius (1647–1664).

Då superintendentsämbetet blev biskopsdöme hette den första biskopen Zacharias Klingius (adlad Klingenstjerna) (1665–1671) och därefter Laurentius Thoreri Billichius (1671–1678).

Kontrakt

Göteborgs södra kontrakt
Göteborgs norra kontrakt
Göta Älvdalens kontrakt
Uddevalla och Stenungsunds
kontrakt
Norra Bohusläns kontrakt
Marks och Kinds kontrakt
Kungsbacka kontrakt
Varbergs och Falkenbergs kontrakt
Halmstads och Laholms kontrakt
Mölnalds och Partille kontrakt

Karlstads stift

Inrättat 1581
Biskop Sören Dalevi
Antal kontrakt 8 (2014)
Antal pastorat 32 (2014)
Antal församlingar 85 (2014)

Karlstads stift omfattar dels landskapet Värmland utom Södra Råda, dels landskapet Dalsland utom Valbo-Ryr och Djupedalen. Dessutom ingår i stiftet Degerfors-Nysunds församling som delvis ligger i Närke i Degerfors kommun, söder om Karlskoga.

Övriga Närke hör till Strängnäs stift. 2014 hade stiftet 6 kontrakt och 85 församlingar. Biskop är Sören Dalevi sedan 2016.

Historia

Stiftet kom till när den 1581 upprättade superintendenturen i Mariestad 1647 flyttades till Karlstad. 1772 fick superintendenten titeln biskop.

I stort sett fick stiftet sin nuvarande omfattning 1693 då norra Bohuslän efter en kort period i stiftet lades till Göteborgs stift.

Därefter har bara små förändringar skett, nämligen 1968 då nämnda Valbo-Ryrs församling överfördes till Foss pastorat i Göteborgs stift, liksom 1971 när Södra Råda församling fördes till Skara stift. Under 1970-talet överfördes även en del av Frändefors församling till Vänersborgs församling i samband med att stadsdelen Katrinedal byggdes.

Kontrakt

Sedan 1 april 2015 har stiftet 6 kontrakt enligt följande:

Domprosteriet
Östra Värmlands kontrakt
Norra Värmlands kontrakt
Södra Värmlands kontrakt
Västra Värmlands kontrakt
Dalslands kontrakt

Sveriges största älvar

Sett till medelflöde och årsmax
1991-2020

Göta älv

Lule älv

Ångermanälven

Indalsälven

Ume älv

Torne älv

Dalälven

Kalix älv

Ljusnan

Sågverksamhällen i Västernorrlands län

Mariebergs ångsåg i Bjärträ i Kramfors kommun stod färdig 1862. Den anlades av grosshandlare Johan Berger som döpte sågverket till Marieberg efter sin hustru och dotter som båda hette Marie.

Åsens sågverk var ett vattensågverk i byn Åsen vid Kvarnån i en djup dalgång mellan Vättaberget i norr och Middagsberget i söder, ett par kilometer väster om Liden i Sundsvalls kommun. Byn präglas av en agrar bebyggelse från sekelskiftet.

Miljön ingår i riksintresset för kulturmiljövården som omfattar Lidens medeltida kyrka med omgivning på vardera sida om Indalsälven.

Endast ett fåtal vattensågar finns bevarade i länet. En anledning är att de enkla träkonstruktionerna rasat samman eller rivits sedan produktionen upphörde.

Svartvik ligger en mil söder om Sundsvall, vid Ljungans utlopp i Bottenhavet. Jag var där i ett helt annat ärende, men i en av byggnaderna finns en modell av sågverksamhället. Svartvik är som ett industrihistoriskt kalejdoskop, en resa genom det moderna Sveriges framväxt. 1832 blev Svartvik utskeppningshamn för bräder och plank från vattensågen i Matfors. För att tvätta det flottade virket byggdes vattentornet, som är unikt i sitt slag och en symbol för Svartvik. 1873 byggdes den första ångsågen, 1906 massa-

fabriken som en tid var Europas största producent av sulfitmassa (både sulfit och sulfat har använts för att göra pappers-massa, men det finns ett ordspråk som säger "sulfit luktar inte skit, sulfat luktar inte mat". Tur för Svartviksborna att det var just en sulfitfabrik).

Flottning

Förutom att transportera timmer med båtar som modellen i Svartvik visade så har flottning varit stort i Norrland.

Flottning eller timmerflottning är ett sätt att transportera timmer i strömmande vattendrag från skogarna i inlandet till gruvor nedströms och sågverk, som ofta låg vid kusten.

Timret fick följa med det strömmande vattnet i älvar, åar och bäckar och i mindre strömmande delar av vattendragen samlades timret ihop i stora flot (även kallat timmernot) och spelades eller bogserades till ställen där strömmen kunde ta det vidare. Utöver timmerflottning förekom transport av tjärtunnor, som längst i Vindelälven fram till cirka 1940.

Vattendrag som användes till flottning kallades flottningsleder eller flottleder.

Flottningen avslutades vid ett så kallat skilje där sorteringen skedde, d.v.s. att timret sorterades efter ägare.

Flottningsmetoder

Vid fastflottning flottas timret i buntar och vid lösflottning flyter timret löst. Lösflottning var den dominerande metoden i Sverige.

Lösflottning kan delas upp i olika arbetsmoment: bäckflottning, sjöflottning och älvflottning. Från dess början i bäckar högst upp i flottnings-systemet, sedan kanske över sjöar och fortsatt till älvar.

Flottning i Sverige

Flottningen i Sverige lär ha kommit igång i större skala under 1300- och 1400-talet i samband med att gruvdriften började ta fart och det behövdes stora mängder ved för malm-brytning och järnframställning.

Den äldsta kända sammanslutningen för flottning i Sverige var Västerdala-Wede Compagnie, bildat 1648 av handelsmän i Falun för att tillgodose Falu gruvas behov av ved.

Vid mitten av 1700-talet hade flottningen kommit att bli omfattande i delar av Sverige. Flottning i såväl Klarälven som Indalsälven nämns under 1730-talet och på 1740-talet började sågverken i Lo och Kramfors att flotta på Ångermanälven.

Ägarna till dessa verk lät också utföra omfattande flottledsrensningar.

En ny förordning 1739 gav såväl borgerskap och allmoge rätt att bedriva flottning i kungsådran av de svenska vattendragen, och förbjöd fiskeredskap som hindrade flödet, vilket bidrog till flottningens utbredning.

Under 1800-talets första hälft ökade flottningen då handeln av virke frigavs inom riket och de skogsägande bönderna kunde sälja till sågverk, pappersbruk eller exportera.

Nya flottningsleder drogs förbi forsar och senare förbi vattenkraftverk, i sprängda eller byggda timmerrännor. Efter tillkomsten av den s. k. Strömrensningsskommittén i början av 1800-talet rensades älvarna från allt som kunde hindra timrets – och de omtåliga tjärtunnornas – färd i vattnet. Så blev t. ex. Dalälven helt flottningsbar från Dalarna ner till havet 1870. I de större vattendragen bildades flottningsföretag och -föreningar som skötte själva flottningen, som entreprenörer åt skogsägarna, där även skötseln av älvarna ingick.

1911 gjordes en sammanställning över den ungefärliga tidpunkten ”då flottning av någon omfattning” börjat i Norrlandsälvarna. Följande årtal gavs:

Älv Årtal

Kalix älv med övre Torne älv 1840
Råne älv 1850
Lule älv 1850
Pite älv 1840
Byske älv 1840
Rickleån 1800
Ume älv 1800
Öre älv 1835
Lögde älv 1800
Gide älv 1800
Ångermanälven 1740

Indalsälven 1750
Ljungan 1800
Delångersån 1850
Ljusnan 1850

Flottningen hade i princip samma organisation fram till att den försvann på 1960-1980-talen, då tåg och lastbilstransporter ansågs mer lönsamt.

Flottningen bidrog till transportproblemens lösning också i södra Sverige. Ända fram till lastbilens genombrott var flottningen ett nödvändigt led i transportarbetet även där. Flottningen i södra Sverige upphörde dock relativt tidigt i de flesta vattendrag, de sista på 1960-talet.

På Dalälven upphörde flottningen 1970 och på Åseleälven-Ångermanälven ovanför sammanflödet med Fjällsjöälven flottade man för sista gången 1979.

Flottningen på Fjällsjöälven pågick t. o. m. 1981 och på Faxälven avslutades flottningssepoken 1982.

Även timmerflottningen på Piteälven pågick till 1982.

Flottningssepoken avslutades p. g. a. att virkesdimensionerna minskade, vilket gjorde att mer timmer sjönk under transporten (motmedlet var kostsam barkning i skogen). Det blev därför billigare att frakta timret på lastbil ner till kusten. Fram till 1991 flottades fortfarande massaved på Klarälven, som var Sveriges sista flottled. Den 27 november 1997 avlystes den som allmän flottled.

I Norge förekom flottning ända till 2006.

Flottare

De arbetare som jobbade med flottningen. Deras uppgift var att se till att timret kom fram och drev med strömmen. Det gällde att riva s. k. ”brötar” (anhopning av timmer), att varpa eller bogsera timmer över lugna vattendrag och att sortera timret i skiljen. Flottarens arbete var ofta farligt och det skedde ofta olyckor med drunkning som följd, t. ex. att riva brötar var extra farligt.

1936 inträffade t. ex. den s. k. Ormsjöolyckan, då 14 flottare drunknade i Ormsjö i Lappland när motorbåten de färdades i kapsejsade i kallt vatten.

Flottningen var arbetskrävande och sysselsatte många personer, som till största delen var säsongsanställda småbrukare och skogsarbetare. Det verkar ha varit praxis att yrket som flottare gick i arv från far till son och att de var från lokalbefolkningen; vid skiljena som behövde mer personal var det däremot fler säsongsarbetare från mer avlägsna trakter.

Under den säsong då det inte gick att flotta timret jobbade den fasta personalen ofta i skogen och även med rensning av vattendragen, så som att bärga sjunktimmer och ta bort flottningshinder, stenblock och grund. Det fanns båtar och annan utrustning som underhölls av personalen. Flottningsyrket var hårt och farligt, det var ett fritt yrke som hade hög status med ett romantiskt skimmer, Gösta ”Snoddas” Nordgren med sin låt ”Flottarkärlek” kan ha bidragit

en del (honom har jag skrivit om i ett tidigare häfte och haft med texten till låten).

Skiljet

I skiljet sorterades timret efter respektive ägare och fördes vidare i olika rännor eller vattendrag till sågverk och pappersbruk. Ett stort sådant skilje fanns vid Råmsön (nära Söderfors) och i Marma i Dalälven strax innan Älvkarleby vattenkraftstation, de var 2 av 10 skiljen i Dalälven. I Kalixälven låg skiljet vid Vassholmen i Kalix. I anslutning till skiljen fanns s.k. magasin av timmer, vilka kunde innehålla hundratusentals stockar, från dessa magasin matades timret in i sorteringsverket, till det fanns det små ”knuffbåtar”.

Timmer som skulle transporteras en längre sträcka på havet måste däremot paketeras ordentligt i flottar, vilket skedde genom flottläggning, så vid vissa skiljen fanns det buntverk som buntade ihop dessa flottar.

Båtarna i flottningen

Vid större sjöar och sel i älvarna där strömmen inte var tillräcklig för att föra timret vidare samlades timret i flot och varpades fram, först med spelflottar med gångspel och senare med ångdrivna varpspelsbåtar och senare kom även större ångdrivna bogserbåtar som hade maskinkraft att bogsera timmerflottarna över sjöarna.

Ett flot kunde innehålla 15 000–160 000 stockar som omslutits med en ringbom bestående av ca 200 slanor som sammanlänkats med kedjor.

Den första ångbåten på Dalälven som var anpassad för flottning av timmer byggdes 1862. Den gick på Siljan. Ångmaskinerna på dessa båtar drevs med ved från sjunktimmer som bärgats och torkats. Ombord på dessa båtar jobbade som regel ett flottarlag om cirka sju man, nämligen skeppare, extraskeppare, maskinist och 4 däckskarlar, där var oftast även en kokerska ombord. Denna besättning hade oftast ingen särskild navigationsutbildning, det var först på 1950-talet som skepparna fick kurser och examine-ring i navigation. Både bogserbåtarna och varpspelsbåtarna fick senare dieseldrivna tändkulemotorer, i Dalälven var de flesta motorerna av märket ”Seffle”.

Dessa båtar utnyttjades även för passagerartrafik. I flottarlagen fanns även många roddbåtar, dessa användes inte bara att transportera flottaren i sitt arbete utan även som ”flöten” till de kilometerlånga stålvajrar på varpspelsbåtarna då man inte ville att dessa linor skulle fastna i något på botten. De bogserbåtar som bogserade timmerflottar till havs vägde mycket mer med last och hade mer maskinstyrka än de bogserbåtar som gick i älvarna.

Rumpning

När flottningssäsongen var över utfördes den s. k. rumpningen.

Det innebar att man rensade stränder och bottnar från timmer som fastnat.

I Dalälven lär det ha funnits en tradition att när rumpningen var klar så byggdes en liten flotte, på vilken det placerats en docka föreställande en flottare, som skickades ut i strömmen.

När flotten gled ner för strömmen så möttes den av hurrarop av alla flottare. I litteratur om flottare kan man även läsa att det förekom ”rumpbaler” när rumpningen var avslutad.

KÄLLA: lansstyrelsen.se, flamman.se

Konstitutionell monarki

Sverige är en konstitutionell monarki, vilket innebär att H.M. Konungen är landets statschef och att hans uppgifter är reglerade i lag.

Att Sverige ska ha en kung eller regerande drottning som statsöverhuvud slås fast i regeringsformen – en av rikets grundlagar.

Som jag skrev i en tidigare artikel ändrades regeringsformen 1979 (efter beslut av 2 olika regeringar, en förutsättning för att ändra en grundlag), så regentens äldsta barn oavsett kön är tronföljare. Så Sverige kommer i minst de 2 kommande generationerna ha en regerande drottning.

H.M. (Hans/Hennes Majestät) kallas alla medlemmar av kungahuset, förutom Prins Carl Philips & Prinsessan Sofias samt Prinsessan Madeleines & Herr Christopher O’Neills barn.

KÄLLA: kungahuset.se

Sveriges flagga

Sverige har en korsflagga med ett gult kors på blå botten.

Till formen liknar den de övriga nordiska ländernas flaggor (som har samlingsnamnet nordisk korsflagga). Modellen tros vara inspirerad av den danska flaggan, Dannebrogen, som är den tidigast bevisade av flaggorna i Norden och världens äldsta nu använda nationsflagga. Det tidigaste beviset är från 1300-talet.

Korset symboliserar kristendomen, det är ett liggande kristet kors med toppen mot flaggstängen.

Färgernas exakta ursprung är mer oklart. Blått och gult (gult för guld) fanns dock tidigt i symboler för Sverige, som t. ex. vapnet Tre kronor och var överlag vanliga på medeltiden. Exakt var de först kom ifrån går nog inte att få klarhet i, men de ingick i flera vapen för olika ätter och enskilda personer med stort inflytande i det tidiga Sverige.

Ett av dessa vapen föreställde ”ett upprest gående krönt lejon i guld över tre ginbalkar i silver på blå

sköld bestrött med röda hjärtan” och blev kungavapen 1275 när dess ägare Magnus Ladulås, kröntes till kung.

Magnus Ladulås använde även tre kronor som symbol och det är troligt att färgerna härstammar från den här tiden.

De första riktiga bevisen för flaggan är från 1500-talet och den första officiella beskrivningen finns i ett kungligt brev från 19 april 1562.

Utformning

Formen på den svenska flaggan anses ha sitt ursprung i de medeltida korsbaneren som började användas på kontinenten i slutet av 1100-talet och korset användes i ett försök till gemensam flagga under Kalmarunionen innan det så småningom hamnade i den svenska flaggan.

Dimensioner och färger

Storleken på flaggan ska anpassas efter flaggstängens höjd och bör vanligen vara cirka 1/4 så lång som flaggstängen är hög. Om flaggstängen är väldigt hög får flaggan vara lite mindre och på flaggstänger som sitter på en byggnads tak eller fasad bör flaggan vara större i förhållande till flaggstängen.

Oavsett storlek på flaggan ska den dock alltid ha samma proportioner, 10:16. Färgerna ska vara ”ljus mellanblå” och ”guldgul”. Det anges i lagen om Sveriges flagga. De inre blå fälten närmast flaggstängen ska ha proportionerna 5:4 och de yttre fälten 4:9.

Korsarmarnas bredd (tjocklek) ska vara hälften av de blå fältens höjd.

Indelningen blir alltså 4 blått + 2 gult + 4 blått (=10) på höjden och 5 blått + 2 gult + 9 blått (=16) på längden.

Riksarkivet anger även färgerna för tryck i CMYK. Angivelserna av motsvarande färger i RGB, för användning på t. ex. internet är ungefärliga och kan inte ses som officiella.

Färg
Pantone
CMYK
RGB

Gul
PMS 116 C och PMS 109 U
C 0%, M 20%, Y 100%
254, 204, 0
#FECC00

Blå
PMS 301 C och PMS 301 UC
100%, M 50%, Y 10%
0, 106, 167
#006AA7

Pantone: C=Coated och
U=Uncoated, anger bestruket
(glansigt) respektive obestruket
(matt) papper.

Vimpel

I Sverige är det även vanligt med vimpel då flagga inte är hissad, och till skillnad från flagga kan en vimpel vara hissad dygnet runt. Förutom kungahuset hissas vimpel däremot aldrig tillsammans med flagga.

Vimpeln har 2 horisontella fält, i gult och blått (i samma nyanser som flaggan) med det blå uppåt.

En vimpel bör vara cirka 1/3 så lång som flaggstången är hög.

I Sverige finns även en örlogsvimpel, befälstecken inom marinen, i samma färg som en vanlig vimpel – men den är mycket längre och kluven i änden till 2 tungor.

Flaggning

I Sverige började man under andra hälften av 1800-talet att flagga vid skolor, prästgårdar och officiella byggnader.

Konung Oscar II bestämde 1873 att en flaggstång skulle resas på Stockholms slott och att kungaflaggan skulle vara hissad när kungen var där, vilket fick kritik från stockholmarna.

Med början 1893 fram till första världskriget som bröt ut 1914 hölls festligheter i Stockholm som avslutades med flaggfester den 6 juni. I samband med Unionsupplösningen med Norge 1905 flaggades det allmänt i Stockholm och det verkar ha givit privatpersoner anledning att skaffa flaggstång och flagga.

Med första världskriget fick den allmänna flaggningen sitt stora genombrott i Sverige.

Den 6 juni 1916 firades för första gången Svenska flaggans dag i hela Sverige (se tidigare artikel).

Rekommendationer

Det finns inga allmänna regler om flaggning i Sverige.

Dock finns det en mängd traditioner och oskrivna regler som det är god sed att följa.

De viktigaste riktlinjerna är att inte flagga på natten och att inte flagga i onödan.

För att hantera att det inte alltid är så lätt att veta när det är natt brukar Försvarsmaktens regler användas som referens.

Där gäller följande tider:

1 mars-31 oktober: flaggan hissas kl. 08.00

1 november-28 (29) februari: flaggan hissas kl 09.00

Flaggan tas ned vid solens nedgång, dock senast kl. 21.00

P.g.a. midvintermörkret norr om polcirkeln uppstår problem med flagghissning då solen inte går upp. Enligt Försvarsmaktens nuvarande reglemente ska flaggan hissas 09.00 och tas ner 12.00 norr om polcirkeln under den period solen inte visar sig över horisonten. De militära regler som brukade tillämpas på I 22 i Kiruna säger att 7 december-3 januari hissas flaggan 09.00 och tas ner 11.50. Efter den 3 januari tas flaggan ner några minuter senare för varje dag, tills tiden stämmer med den normala tidtabellen.

Vilka dagar man får flagga är mer fritt. Förutom på allmänna flaggdagar, då det hör till god sed, får man flagga när man själv vill – på de dagar man tycker är värda den extra uppmärksamheten som flaggning innebär, t. ex. på födelsedagar, studentfirande och bröllop.

De första bilderna av en blå duk med gult kors som en svensk flagga är ett landskapsvapen för södra Finland från 1550-talet och ett för Gotland i Gustav Vasas liktåg från 1560.

Flagglagen 1906

”Lag angående rikets flagga”, utfärdades efter riksdagens hörande 22 juni 1906 och trädde i kraft den 1 juli 1906.

Denna lag, som innefattade noggranna bestämmelser om flaggens form och färg m.m., innehöll visserligen inte något uttryck om ”Sveriges nationalflagga”, men stadgade, att svenska flaggan skulle vara ”blå med gult kors”.

Korset skulle dela flaggan i 4 rätvinkliga, lika höga fält. Färgen på flaggens sidofält skulle vara ”ljust mellanblå” (ändring från mörkblå) och på korset ”guldgul”.

Flaggan skulle vara tvärskuren, utom örlogsflaggan, den skulle vara tretungad.

Örlogsflagga skulle användas på flottans fartyg, båtar och byggnader; på rikets fästningar; på härens kasernbyggnader, läger och övningsplatser, så också på tillhörande fartyg och båtar, när de fördes av militär befälhavare; och på byggnad, som i sin helhet var upplåten till stab, truppförband eller militär utbildningsskola.

Flaggdagar i Sverige

1 januari, nyårsdagen
28 januari, konungens namnsdag
(Karl)
12 mars, kronprinsessans namnsdag
(Viktoria)
påskdagen (varierande datum)
30 april konungens födelsedag
1 maj
29 maj, veterandagen
pingstdagen (varierande datum)
6 juni, nationaldagen
midsommardagen (varierande datum)
14 juli, kronprinsessans födelsedag
8 augusti, drottningens namnsdag
(Silvia)
valdagen (vid valår, traditionellt 3:e
söndagen i september, de senaste
gångerna 2:a söndagen i september)
24 oktober, FN-dagen
6 november, Gustav Adolfsdagen
10 december, Nobeldagen
23 december, drottningens födelsedag
25 december, juldagen.

KÄLLA: Wikipedia, start.stockholm,
arbetarbladet.se

PAPPER OCH STYGN

